

Část třetí: Člověk člověku vlkem nebo přítelem?

Náchodský zámeček

se zpívá v národní písni. Ale to z důvodů rytmických. Není to zámeček, je to zámek, přestavěný z gotického hradu, mohutný, s věží, s opevněním a dvěma nádvořími s kašnami.

Stojí na stráni vysoko nad městem a ta stráň je samý park a samý šeríkový keř. Na jaře je šeríkovou vůní provoněno město široko daleko.

Bydleli jsme na náměstí pod zámekem, na tu dobu přepychově. V nedávno postavené budově spořitelny, architektonicky vysoce ceněné, z dílny J. Janáka. Nápaditě řešená rohová stavba, obložená travertinem. Pasáž s obchody z náměstí do boční ulice, městské lázně v přízemí jedné části budovy. Ústřední topení a teplá voda v bytě. To jsme neměli před tím a ještě dlouho potom. Až v družstevním panelovém domě za socialismu.

Jako předškolačka (v té době se ještě do mateřských škol nechodilo) jsem své dny trávil na náměstí. Maminka na mne z okna bytu viděla a já jsem navštěvovala místní obchůdky. Kamarádila jsem se s učněm z květinářství, stará paní v hračkářství mi dávala pochovat největší pannu, kterou měla na prodej a paní u benzinové pumpy mi dovolila držet hadici s benzinem, když občas nějaký automobilista přijel tankovat. A když nás bylo víc, běhali jsme po náměstí a pokřikovali do oken kuchyně v suterénu hotelu „Beránek“: „Kuchaři, ať se dílo podaří!“ A hráli jsme kuličky a prolézali prkna tribun či oltářů, která na náměstí po veřejných projevech vždycky nějaký čas zbyla. A v zimě jsme sáňkovali na cestě, která se kolem soudu vine vzhůru k zámku.

Pak přišel zápis a nástup do školy. Každý nový žák dostal spořitelní knížku s počátečním vkladem 5Kč. Vklad nesl úroky.

Prezident Masaryk si přál, „aby vláda mohla co nejvíce a s láskou vydávat na školu a učitele“.

Přesto byly učitelské platy nízké. Ale mí rodiči byli „státotvorní“, platy nekritizovali. Místo toho razili heslo „Musíme šetřit“. Vzala jsem je za své. Věděla jsem, že na hračky se mohou dívat ve výloze a že si k jídlu mohu koupit 5 rohlíků za korunu a k tomu 5dkg salámu nebo papírovou mističku s huspeninou. Ne však bonbony, čokoládu nebo zmrzlinu. Ale když jsem tak sedávala odpoledne na náchodském náměstí na lavičce pod hlohem se svačinou, kterou jsem si v protějších obchůdkách právě koupila, zjistila jsem, že někteří kamarádi nemají ani na ten rohlík.

A přitom byly děti, které měly mlsků a hraček do sytosti.

Třeba Dydynka. Byla z rodiny textilního faktora Bartoně, který vykupoval plátno od domácích tkalců v podhůří a tak zbohatl, že si pořídil několik továren a koupil si baronský titul. Stal se panem Bartoněm z Dobenína. A Dydynka bydlela v nádherné vile, kterou si dali postavit na kopečku proti zámku. Architektem J. Janákem. Byla jsem tam jednou na návštěvě. Dydynka byla žákyní mé třídy, ale do školy nechodila, měla soukromou učitelku. Přišla se jen ukázat paní řídící o pololetí. A já jsem ji v kabinetě dostala na starost, aby paní řídící mohla napsat nějaké potvrzení. Honila jsem se s Dydynkou v kabinetě mezi bidly se závěsnými obrazy a ona mě za to pozvala k sobě do „jejich zámku“. Byl plný přepychu. Pily jsme čokoládu a proháněly se po cestičkách jejich parku. Dydynka měla mnoho panenek a mnoho kočárků různého druhu a typu. A tak jsem poznala, že někdo nemusí šetřit. Zůstalo mi to v hlavě. My musíme šetřit. Někdo nemusí šetřit. Ale někdo nemá, z čeho by šetřil.

Z Náchoda jsme se přestěhovali do Hradce Králové.

Metropole severovýchodních Čech, staré historické město, město českých královen i „salón“ první republiky. Ten „salón“ díky především architektům, jako byli Kotěra a Gočár.

Tesknila jsem dlouho po Náchodě k nelibosti nové kamarádky Lídy, která mě denně přesvědčovala, že nad Hradec není. Časem jsem to uznala. Soutok Labe a Orlice, sady na soutoku, kde v přízemním pavilonu hrával svá představení s loutkami praprávnuk Matěje Kopeckého. Sem také přenesli dřevěný vyřezávaný kostelíček z Podkarpatské Rusi. Kouzelný. A na mírně svažitém trávníku před kostelíčkem jsem se jednou dívala na vystoupení folklorního tanečního souboru z Moravského Slovácka. Byla to taková krása! A když při „Šátečkové“ se tančící pár s úctou a něhou políbil, bodlo mě u srdce. I krása může bolet.

„Hradecké aleje“, o kterých se zpívá. Sokolovna a sokolské hřiště, zářící novotou. Tady si hrajeme a tady mě maminka z okna vidí, jako mě viděla v Náchodě na náměstí. Za hřištěm Piletický potok, který se tu vlévá do Labe. Postupně objevuji Velké a Malé náměstí na starém městě, Bílou věž a Chrám sv. Ducha. Podle pověsti tu byl pochován Jan Žižka. A nové město s lázněmi, muzeem a školami. Do Rašínova gymnázia pak chodím. A měli tam i školní, pěkně udržovanou botanickou zahradu se dvěma jezírky. Dnes je tam neobdělávaný úhor.

V Hradci jsme bydleli v šestidomí (místní té ulici říkali „U šesti votroků“) u sokolského hřiště.

Měli jsme dvoupokojový byt ve druhém poschodí. Vedle půdy. V prvním poschodí a v přízemí byly čtyřpokojové byty. Tam vládly milostpaní, které měly služky. Při setkání se jim říkalo „rukulíbám“. A v suterénu, vedle sklepa, byla místnost, v které bydleli nejchudší. Tak to bylo v celé ulici. Rodiny se tam viditelně dělily na ty, které musí šetřit, na ty, které šetřit nemusí a na ty, které z čeho šetřit nemají. A ty milostpaní, když přišly s dětmi na hřiště, se ptaly jiných dětí, čím je jejich tatínek. Podle povolání tatínka pak rozhodly, kdo si smí a kdo nesmí hrát s jejich potomkem.

V Hradci jsem se cestou ze školy zdravila s přátelským metařem. Bydlel ještě s dalšími lidmi v kasematách zbylého opevnění na Šancích. Tedy – bezdomovec.

Při tělocviku se skácela spolužačka doprostřed kruhu, v kterém jsme byly právě nastoupené.

Omdlela z hladu. Tatínek byl nezaměstnaný, rodina živořila. Spolužačka již několik dní nejedla. A tak se škola s rodiči dohodla, že dívčina bude chodit na obědy k spolužačkám. Každý den k jiné. Almužna. Nepříjemný pocit provinilosti na obou stranách. Že na tobě něco chce, ačkoliv ti po mně nic není. Že něco mám, co ti chybí, ačkoliv bys to potřebovala také.

Bylo mnoho pohádek a povídek o nespravedlivé chudobě. Janošík bohatým bral a chudým dával. A tak se mi pomalu otvíralo třetí téma mého života: Aby všichni měli z čeho šetřit. Aby každý měl dost a nikdo aby neměl příliš mnoho nebo příliš málo. Dětské prožitky se pomalu vyhraňovaly a vystupovaly v novém světle. Jak to téma nazveme? Bohatí a chudí? Práce a kapitál? Právce a levice? Sociální otázka?

Po osvobození r.1945

šlo o urychlenou obnovu svobodného a samostatného státu. O nápravu válečných škod. Zklamání z předválečného spojení i z ničivé hospodářské krize a vděčnost Rudé armádě, to všechno mělo vliv na silně levicovou orientaci. Většina obyvatelstva měla sympatie ke Komunistické straně a přála si spojení se Sovětským svazem. Sílily hlasy, které volaly po spravedlivější společnosti poválečného státu Čechů a Slováků. Politické strany (národní socialisté, sociální demokrati, lidovci a komunisté) měly různé programy, ale spravedlivou i socialistickou společnost vesměs uváděly. Ve hře mezi nimi byla míra té spravedlnosti, daná vztahem mezi prací a kapitálem. Ostatně od r.1945 jsme měli znárodněné velké výrobní prostředky, doly, hutě, velké továrny, v soukromých rukou zůstaly jen střední a malé podniky, živnosti. Zdálo se mi to v pořádku.

Plédovalo se pro plánované hospodářství a také byl pohotově vyhlášen Dvouletý plán na obnovu celostátního hospodářství. Postoje pravice, proti znárodnění, většinou sympatie nezískávaly.

Byla jsem např. na veřejném vystoupení představitelů národně socialistické strany. Vystupovali sebevědomě a suverénně odmítali požadavek, aby milionáři platili dávku ze svého majetku. Nu, s tím jsem nesouhlasila. Proč by ti, kteří mají více, neměli přispět na společné blaho?

Také středoškoláci chtěli odstraňovat škody po válce, okupaci, vládě fašismu. Tvořili samostatný odbor Svazu čsl. mládeže, SČM, nadstranické organizace. Zakládají se debatní a zájmové kroužky, vydávají časopisy, pořádají soutěže a závody. Pěstují se styky se zahraničím. Esperantisté korespondují s celým světem. Já jsem r.1946 vybrána k výměnnému zájezdu mládeže do Švýcar.

Přihlásila jsem se do Kursu sociální a politické výchovy. Přednášeli tam pražští profesori, L.Svoboda, K. Galla a řada jiných. Informovali publikum o poměrech v Sovětském svazu, objasňovali učení marxismu a leninismu. Absolvovala jsem i politické školení Svazu mládeže. Ale můj světový názor tím nebyl nijak formován. Kdo může odpovědně vyřešit alternativu buď svoboda jednotlivců podnikat a vlastnit nebo soukromé vlastnictví zespolečnit? Zavést státem řízené plánované hospodářství? Cítila jsem, že nemám žádné zkušenosti a žádný rozhled. Byla jsem zakotvena v hodnotách první republiky, měla jsem ideál humanity a demokracie, která se socializuje. Ne buď a nebo, nýbrž nejen, ale i. Takový harmonismus bych si přála.

Zatím mnoho mých vrstevníků horovalo bezvýhradně pro sovětský vzor. Básník Jiří Šotola vedl recitační kroužek, v kterém přednášeli verše sovětských básníků s revolučním nadšením.

Spolu se sestrou nosili černé baretky s rudou hvězdičkou.

Já jsem vedle Majakovského „Tajemství mládí“ na stránkách „Rozběhu“ uvedla i Dykovu „Píseň noci 29. října“ a Kiplingovu báseň „Když“. Šlo mi o poesii nejen sociální, ale i národní, a nejen kolektivní, ale i individuální.

Po maturitě 1947 jsem se dala zapsat ke studiu filosofie a dějin světových literatur na filosofické fakultě v Praze. V stověžaté Praze, symbolu vlasti a národa a slovanské vzájemnosti. Měla jsem k ní posvátný vztah a vždycky se mi zalily oči, když jsem z okna vlaku uviděla známé panorama Hradčan. Časem jsem ocenila knihu Fučíkových článků „Milujeme svůj národ“ a Nejedlého „Komunisté- dědici velikých tradic národa českého.“

Mezi studenty se vyhraňovaly dva politické směry. Jablkem sváru byla stále míra zespolečenštění výrobních prostředků. Pravice pokládala reformy za ukončené, radikální levice měla vizi revoluce a beztřídní společnosti po vzoru SSSR. Pamatuji diskusi v semináři, když se objasňoval pojem lidová demokracie. Pravilo se, že má funkci diktatury proletariátu. Oponovalo se, že to je ne funkce, ale podstatou diktatura proletariátu. Nevěděla jsem, že se mezi stranami vede boj o politickou moc. Někde se volalo „Totalita bude bita“, jinde „Republice více práce“. Konflikt vyvrcholil vítězstvím levice, rozhodujícím shromážděním lidu na Staroměstském náměstí 25. února 1948. Únor 1948 znamenal revoluční obrat k urychlenému budování beztřídní společnosti, socialismu podle sovětského vzoru. Až dosud měl být postup povolný, na základě demokraticky přijímaných reforem. Ale teď se měl postup radikalizovat. Část společnosti vůbec i mých kolegů na fakultě žila tehdy v jakémisi vzrušení a opojení. Ale já jsem u toho nebyla. S maminkou jsem odjela na týden do Nových Dvůrů, těšit tetičku Jiřinku, protože strýček Pepa neočekávaně zemřel. Na infarkt. Byl to náš dobrý známý ještě z Machova. Za války tajně ošetřoval partyzány a pak rudoarmějce. Od nich dostal dárek, který předal mně: překrásné bílé padákové hedvábí. Jemného ledového lesku. A já jsem z něj měla první a vlastně jediné plesové šaty. Ještě moje dcera si v nich po létech také vyšla na nějaký bál.

Když jsem se vrátila do Prahy, trvalo nějakou dobu, než jsem si změny začala uvědomovat, než se mě začaly dotýkat. Nejdříve se proměnil Svaz československé mládeže na Československý svaz mládeže a usiloval získávat nové členy, co nejvíce nových členů. A šířila se hesla, ideje, kterým jsme věřili. Zpočátku bezvýhradně. Tehdy ČSM uspořádal celostátní konferenci a mne pověřili, abych tam přednesla báseň kolegy Standy Neumanna. Stalo se a já jsem recitovala v nabitě hlavní posluchárně:

„Píseň o mé zemi:

Ulicí bílou půjdou děti rozesmáté, na bílých bluzách pionýrské šátky.

Bude to po letech, snad v pětiletce páté, z okna je bude vítat úsměv matky.

Ty také budeš stát a čekat, až se vrátí ze školy děvčátko, tvá pionýrka malá.

A potom přiběhne a pozdravení dá ti – v tváři je červená, do schodů utíkala – a s plnou pusou pak se začne povídání: „Co bylo ve škole a jaký úkol psala, a že jsme dneska měli počítání a já to, mámo, první spočítala.

Potom byl dějepis, a to nám vykládal, jak dřív lidi žili.

To vážně bylo jídlo na příděl? My tomu, mámo, vůbec nevěřili.

A poslyš, mámo, co to byla bída? A copak to jde, orat bez traktoru?

Takovou hloupost ať nám nepovídá! A nakonec nám říkal o Únoru...“

Milenci v světlých šatech vyšli procházet se do naší ulice.

Letos ji postavili. Ten večet budou vonět květy stromů, maminky z oken budou vyklánět se, ulicí bílou děvčátka půjdou domů. Bude to po letech – snad v páté pětiletce.“

Stanislav Neumann (1927 - 1970)

Skončila jsem a vypukl nesmírný potlesk. Bez konce. Již dlouho jsem seděla na svém místě v lavici a bouře nadšení nepřestávala. Burácel potlesk, nadšené volání, bušení pěstmi do stolních desek, vyskakování na lavice, objímání. Měla jsem radost. Věděla jsem, že ty ovace nepatří mně a mému přednesu, ale představám o budoucím životě bez nedostatku, s prací, láskou, důvěrou, solidaritou,

vděčností. Všichni v tu „bílou cestu“ věřili a všichni ji milovali. Nevím, jak kdo a dokdy nosil v sobě ten obraz „bílé ulice“. Básník Stanislav Neumann se zastřelil. Protože tanky pěti armád zpřátelených zemí překazily náš obrodný proces. Zničily i jeho sen o „bílé ulici.“ Právě v té pětiletce páté.

Ale to teprve přijde. Teď jsme v pětiletce první.

Jsem členkou vysokoškolské kulturní brigády, o prázdninách jezdíme po libereckém kraji s Aristofanovým „Mírem“. A šprýmaří tu nastávající spisovatel Juraj Stano, občas přijde zazpívat jeho bratranec, budoucí Limonádový Joe, nyní konservatorista Karel Fiala. Přijde se na nás podívat i Griša Laub, začínající angažovaný literát. Jsem pozvána, abych dokončila nácvik recitačního pásma mladých zaměstnanců tiskárny „Svoboda“. Sestavili si je a dali mu zhruba jevištní podobu. Dál si s tím nevěděli rady. A tak s nimi zkouším, piluji a pak jedeme do Ostravy na ústřední kolo STM (Soutěže tvořivosti mládeže) a získáváme první cenu.

Ve společnosti se deklaruje a uplatňuje třídně stranický, bolševický přístup podle vzoru VŘSR. Neomezená moc reguluje všechny složky veřejného i soukromého života. Pluralitu střídá unifikace. Říká se jí totalita.

Organizují se celospolečenská politická školení, provádějí se prověrky. Na fakultě vládne akční trojka, tři kolegové mého věku. Chladně vyhošťují studenty i profesory jiného smýšlení. Zavírají nežádoucí katedry. Místo filosofie se napříště bude vyučovat a studovat marxismus-leninismus. Novopečení asistenti nelítostně napadají profesory pro jejich údajný „buržoazní objektivismus.“ Před soudnou a kádrovací komisí rychlokvašek neobstojí ani seriózní předváleční marxisté. Jsou zatíženi „objektivismem.“

S úžasem jsem sledovala, jak v zimním semestru s veškerou ze středověku zděděnou pompou akademická obec přísahá na učení akademika Marra, že jazyk je jev třídní. A v letním semestru s touž pompou táž akademická obec zatracuje Marra a přísahá na J. V. Stalina, protože ten právě vydal stať, v níž ukazuje, že jazyk není jev třídní, ale celospolečenský. Nikdo nezkoumá, nikdo nebádá. Každý jen předvádí svou loyaltitu, svou oddanost, svou poslušnost.

Do všech oblastí se šíří, všemi obory prorůstá vláda přívrženců jedné strany, jedné ideologie.

Jménem té ideologie se prosazují ambiciózní jedinci se silnými slovy a ostrými lokty. Nelítostný boj postihl i spolustraníky. K všeobecnému úžasu se rozběhly hrdelní procesy s vysoce postavenými činiteli strany. Poslouchali jsme z rádia, jak sami sebe obviňují a odsuzují. Slovy naučenými z paměti. Všechno se ve mně bouřilo. Jak to, že se nehájí? Jak to, že neuvádějí polehčující okolnosti, jestliže se zmýlili? Ale nikdo se ničemu nediví. Nikdo neprotestuje. Všichni povinně souhlasí.

V mezinárodních vztazích jsme se stali součástí sovětského mocenského bloku. Místo nadějně konvergence Spojenců z doby 2. světové války se spouští „Železná opona“. Vede se „studená válka.“ Bude trvat 40 let. Až na šedesátá léta u nás.

Společenské změny drasticky pokračují. V únoru 1949 vyšel zákon o Jednotných zemědělských družstvech. Přinesl likvidaci selských statků a postihy neochotných rolníků. Došlo k pronásledování „kulaků“. Sledovala jsem s účastí a lítostí jejich osudy. Na vesnici u dědečka jsem prožívala krásné dětské prázdniny. Dědečkův syn s manželkou teď padali únavou a zoufalstvím, když měli sami, bez pomoci zaměstnanců, kerých byli zbaveni, plnit nesplnitelné „třídní dodávky“. Došlo ke kolektivizaci. Znamenala nepochybně vyšší produktivitu práce, vyšší stupeň mechanizace výroby, plošné zavedení traktorů. Byla odstraněna přežívající bída z vesnice. Také pamatuji předchozí nelidské podmínky života zemědělských dělníků a deputátníků, jejich obydlí, komůrky holých stěn a pár kousků prkenného nábytku, vchod přes maštel či chlév, plno much a pachu. Došlo tu k růstu životní úrovně, získali jsme potravinovou nezávislost. Ovšem – za cenu nenapravitelného strádání mnoha postižených zemědělců.

K štátným okamžikům mého života patří, co mi řekla tetička v roce 1969: “Ale milá zlatá, my už bychom to zpátky nechtěli“. Zvykli si na život družstevníků, rozhodně méně namáhavý, než byl ten předchozí, když samostatně hospodařili na svém statku. S odstupem času je vidět, že skutečnost nebyla jen černo-bílá. Leccos z předchozího období se mělo zachovat i po roce 1989.

Pouňorový třídní přístup „pozitivně diskriminoval“, pomohl ke studiu a společenskému vzestupu,

k zvýšení životní úrovně širokým vrstvám ve městě i na vesnici. Zároveň způsobil vážné škody morální. Na dlouhou dobu zpochybnil i samu ideu společenské emancipace širokých vstev. Tu ideu, kterou se kryl i maskoval nelítostný boj o moc. Současný režim třídní přístup legislativně zakazuje, ve skutečnosti uplatňuje. Napravil sice některé křivdy, restituoval některé majetky, rehabilitoval některé nespravedlivě zneuznané. Zároveň však vážně poškozuje všeobecná lidská práva, včetně demokracie a humanity, spravedlnosti, solidarity.

Poučovací boj o moc se týkal i oborů mého zájmu. Filosofie a literatury. Kultury vůbec. Zavládla tu nesmiřitelnost, absolutní intolerance, od antiky až po současnost se sledoval ve filosofii lité boj materialismu s idealismem, jak učil A. A. Ždanov a po něm G. F. Alexandrov. A u nás boj za revoluci v literatuře, jak učil třeba akademik Štoll.

Já jsem se tehdy jako studentka ocitla pod přímým dozorem netolerantní moci, která pronikala všemi společenskými systémy. Docházela jsem jako pomocná vědecká síla do knihovny na katedře. Tam mě začala bystře sledovat horlivá asistentka. Když jsem se smála, zvedla výstražně obočí a řekla: „To je buržoazní recesismus“. Když jsem byla smutná, kárala mě též: „To je buržoazní sentimentalismus.“ A když jsem s ostatními netleskala a neskandovala „Ať žije soudruh Stalin“, řekla: „To je buržoazní individualismus. Ale to tě přejde.“ Tím mě překvapila. Bála jsem se, že teď mě z fakulty vyhostí. Prošlo to. Ale ten pocit úlevy dlouho netrval. Nechtěla jsem žít v ustavičném strachu. A tak jsem se po 6. semestru, nehotová a z vědecké, nikoli z učitelké větve, přihlásila dobrovolně do učitelské služby v pohraničí. Nabízeli mi místo v Praze. Odmítla jsem. Nerada jsem se s Prahou loučila. Milovala jsem ji. Ale nesnášela jsem život pod dozorem. Byl to útěk. Ale byl to i začátek učitelské dráhy, kterou bych neměnila. Nastoupila jsem ve Dvoře Král. n.L.

Dvůr Králové nad Labem.

Úhledné městečko, které dýchalo úctou k obrození. Uctívali památku V. Hanky, „objevitele“ jednoho staročeského „Rukopisu“ ve sklípku místního kostela. Byl tu Hankův kulturní dům, byl tu spolek divadelních ochotníků „Hanka“, s kterým jsem si také zahrála. Repertoár převážně klasický: A. Jirásek, „Skaláci“, „Lucerna“. J. Honzl, „Román lásky a cti“ (J. Neruda, K. Světlá.) A. Suchovo-Kobylin, „Svatba Krečinského“. L. Stroupežnický, „Naši furianti“. J. A. Burjakovský, „Lidé bděte“. A. N. Ostrovský, „Bouře.“

Vlídna škola, milí učitelé i žáci. Zvláště na Sylvárově. Měli jsme tam žáky z rodin Volyňských Čechů, kteří přišli po válce do staré vlasti. Učíme se horlivě dějepis. Ve volném čase žáci připravují divadelní představení. Bude to „Popelka“.

Při recitačních závodech jsem se tu opět sešla s básníkem Stanislavem Neumannem. Byl z Prahy vyslán jako hlavní rozhodčí. Bohužel, kritérium hodnocení měl opět nekriticky třídně stranické. Pět recitátorek z textilky přečetlo jedna po druhé pár kousků prózy, která nikoho nezaujala. Ale rival, početný soubor gymnazistů, za svůj působivý přednes Horovy básně „Zpěv rodné zemi“ nesměl vyhrát. A tak Standa souboru vytkl, že v té básni má Hora ideové chyby. Vyhrály textilačky. A jejich vedoucí, v tom je ironie příběhu, do půl roku emigrovala na Západ. Za kopečky, jak se říkalo. Bylo mi Standy líto. Ale ještě více jsem ho litovala později, když přišly tanky...

Jako začínající učitelku mě Krajská správa poslala na týdenní školení pro učitele občanské nauky do Náchoda. Ubytování i přednášky v hotelu „Na vyhlídce“. Tady jsem se seznámila s absolventem své fakulty, Josefem Škvoreckým. Učiteloval zrovna v Broumově. Říkal si Errol a nebyl ještě známým spisovatelem. Ale dal mi číst své první literární výtvořky. Kolektiv společného školení „Na vyhlídce“ jsem později poznala v jeho novele „Legenda Emoeka.“ Ale tenkrát o ní ještě neuvažoval. Tenkrát mi nadiktoval verše:

„Obujte si boty, obujte si boty do potopy.

Budoucnosti, jméno tvoje je ekonomie.

Zřekněte se vši naděje, bez naděje beztak stejně je.

Smrt se blíží a život vzdaluje. Smrt se vždycky blíží a život vzdaluje.

Asperge nos aevi aeterni.

Obujte si boty do potopy.

Budoucnosti, jméno tvoje je ekonomie“.

Ty melancholické verše mě znepokojovaly. Byly přesmutné. Ale ekonomie mi tehdy nenaháněla strach. Strach z ekonomie jsem pocítila teprve v době, kdy jsme se socialismem skončili.

Teprve teď mám strach z „potopy“, která nás zaplavuje, aniž jsme se stačili pořádně about. Toneme v globální krizi, která dusí všechno, oč jsme stáli, na čem nám záleželo. Byznys jako jediné uctívané božstvo nepotřebuje poctivou práci, ale bankéře a burzu, akcie a dividendy, půjčky a úroky, lichváře a exekutory. Nenasytá chtivost nestojí o umění, ale o kasina, korupci, mafiánskou kriminalitu a prostituci. Na celém světě vítězí ekonomie jako všeobecná prodejnost a všeobecná koupitelnost. Ekonomii, financím, penězům slouží všechny společenské subsystémy, vládami a justicí počínaje a armádami konče. Ale tady ještě nejsme. Jsme v létech 50., která budila Errolův bytostný nesouhlas. Proto také prožil svůj život v emigraci, v Torontu.

Když zemřel generalissimus Stalin (1953) a N. S. Chruščov odhalil světu zločiny boje o moc (1956), nastala v celém socialistickém impériu obleva, tání. Obrodný proces. U nás byla r.1960 přijata nová ústava. Podle ní jsme se stali státem všelidovým, beztřídním, socialistickým.

Od 1.1.1960 jsem nastoupila na katedru pedagogiky filosofické fakulty Palackého university v Olomouci. Všichni příslušníci katedry toužili rozvíjet pedagogiku v duchu národních tradic a obeznámenou se světovým děním. Stali jsme se členy nově zřízené celostátní Čs. pedagogické společnosti. Založili jsme časopis „Pedagogická orientace“. Chtěli jsme oživit tradice našeho obrození i moderní československé státnosti. Národní identity a kultury.

Ale vývoj ve vyšších patrech politiky šel jinak. 21. srpna 1968 byl náš obrodný proces ukončen vstupem armád pěti zpřátelených zemí.

Znamenalo to návrat odcizeného socialismu, návrat k dogmatům, konec samostatné tvořivé práce.

Stará hesla kryla zájmy vládnoucí moci. Politicky perzekvována spolu se statisíci jiných, ztratila jsem zaměstnání. Stala jsem se občankou 2.třídy, s omezenými právy. Za prací jsem dojížděla do Bratislavy. Nastala normalizace, pak stagnace. Bylo to zlé. Pro útěchu jsme si půjčovali knížečku St. Zweiga „Svědomy proti násilí“.

Koncem 80. let Sovětský svaz „studenu válku“ překvapivě prohrál.

Socialismus byl odstaven, kapitalismus se vrátil na původní místa. I k nám. Stalo se to 17. listopadu 1989. Zažila jsem kapitalismus, budování socialismu, návrat kapitalismu. Co mohu říci na závěr svých vzpomínek?

Při 100. výročí vzniku Československé republiky mohu konstatovat, že Masarykovy ideály demokracie a humanity neztratily svůj význam. Můžeme směle opakovat slova prezidenta Beneše, „Věrní zůstaneme“. A přidat jeho ideje socializující demokracie.

Světu dnes chybí projekt opravdového humanismu, rovnosti a solidarity. Převažuje egoismus a prospěchářství. Většina ambiciózních lidí v politických stranách nebojuje za ideje lidskosti, ale za svůj prospěch. Ideje slouží jen jako zástěrky či masky skutečných cílů. Měli bychom se osvobodit od závislosti na mezinárodních spekulativních finančních trzích. Neměli bychom se podílet na preferování spekulativní ekonomiky před ekonomikou reálnou. Ta poskytuje skutečné hodnoty a služby k uspokojení potřeb. Ne jenom peníze. Peníze samy nic nevytvářejí a vytloukání zisku se děje na úkor života. Akumulace kapitálu na jedné straně vyvolává akumulaci chudoby na straně druhé.

Hrdinové dějin nás učí, že čestný člověk stejně jako čestný národ dá přednost pravdě a nezávislosti třeba i v chudobě, před sluhovskou zaprodaností, byť i dobře placenou.

P r a v é h o d n o t y n e j s o u z a p e n í z e

Naše národní tradice a hodnoty Masarykova Československa mluví pro to, abychom nepřestali věřit s Komenským a po něm s Masarykem, že „po přejití vichřic Božího hněvu, vláda věcí Tvých zase se k Tobě navrátí, ó lide český.“